

Tiedon merkitys rikosuhrin toimijuudelle rikosprosessissa

Jenni Lehtonen

Oikeuspsykologian erikoistumiskoulutus 2017-2019

Kirjallinen tehtävä

Oikeuspsykologian
erikoistumiskoulutus

Specialiseringsutbildning
i rättspsykologi

Sisällys

1. JOHDANTO.....	3
2. METODI JA KÄSITTEET	3
3. AIKAISEMPI TUTKIMUS.....	5
4. RIKOSUHRIN AKTIIVINEN ROOLI	7
5. TIEDON MERKITYS	8
5.1. Psykoedukaatio menetelmänä	9
5.2. Edukaatio rikosprosessiin valmistamisen näkökulmasta	11
6. TUKIHENKILÖIDEN ROOLI TIEDON VÄLITTÄMISESSÄ.....	12
7. POHDINTA.....	14
LÄHTEET.....	17

JOHDANTO

Oikeusministeriö antoi Rikosuhripäivystykselle 21.12.2017 tehdyllä päätöksellä kymmeneksi vuodeksi (2018–2027) julkisen palveluvelvoitteen rikosuhridirektiivin (EU-direktiivi 2012/29/EU) mukaisten uhrien yleisten tukipalveluiden tuottamiseksi ja tarjoamiseksi. Näitä palveluita on tarjottava maksuttomasti ja luottamuksellisesti uhrin tarpeiden mukaisesti. Niiden tulee olla saatavilla jo ennen rikosoikeudellista menettelyä, sen kuluessa ja tarvittavan ajan sen jälkeen. Palvelut koskevat myös uhrin perheenjäseniä.

Palvelun sisältö on kuvattu tarkemmin rikosuhridirektiivin 9 artiklassa, jonka mukaan palvelun on tarjottava vähintään: a) uhrin oikeuksien käyttämisen kannalta olennaisia tietoja, neuvontaa ja tukea, jotka liittyvät esimerkiksi rikoksesta aiheutuneen vahingon korvaamista koskevien kansallisten järjestelmien hyödyntämiseen tai uhrin asemaan rikosoikeudellisissa menettelyissä, mukaan lukien valmistautuminen oikeuden istuntoon osallistumiseen; b) tietoja olemassa olevista asiaankuuluvista erityistukipalveluista tai välittömän ohjaamisen tällaiseen palveluun; c) emotionaalista ja, jos sitä on saatavilla, psykologista tukea; d) rikoksesta johtuviin taloudellisiin ja käytännön kysymyksiin liittyvää neuvontaa; e) toissijaisen ja toistuvan uhriksi joutumisen, pelottelun ja kostotoimien riskiä sekä ehkäisemistä koskevaa neuvontaa, jolleivät muut julkiset tai yksityiset palvelut sitä muuten tarjoa.

Uhrin oikeuksien käyttämisen kannalta olennaista on, että jokaiselle rikosuhrielle tietoa on saatavilla siitä, miten hän omaa asiaansa voi käsitellä rikoskokemuksen jälkeen. Rikosuhri joutuu tilanteeseen, josta saattaa käynnistyä rikosprosessi, jossa hänellä, rikoksen uhrina ja asianomistajana, on oikeuksia ja velvollisuuksia. Niiden tiedostaminen ja tulevaan valmistautuminen voivat vaikuttaa merkittävästikin rikosuhriin toimijuuteen oman rikosprosessinsa sisällä.

2. METODI JA KÄSITTEET

Kirjoituksen hakuaiheina ja –sanoina on käytetty termejä liittyen information ja sen merkitykseen rikosuhrien vointiin ja uhriutumisiin, muun muassa ”Information as a means to prevent victimization”, ”Preparation for crime victims” ja ”Victim´s preparation for court” sekä suomeksi muun muassa ”rikosprosessi”, ”rikoksen uhri”, ”psykoedukaatio” ja ”edukaatio”. Aikaisempi tutkimus rikoksen uhrin valmistelusta rikosprosessiin tai erityisesti rikosuhriin tarvitsemasta edukatiivisesta tiedollisesta valmentamisesta on vähäinen. Hakuja on tehty Google Scholariin, Åbo Akademin Almaan sekä Helsingin yliopiston kirjastoon. Osa materiaalista on saatu koulutuksen opettajilta.

Kirjoituksessa käytetään rikosuhriin käsitettä. Vaikka osassa lähteitä käsitellään rikosprosessissa kuultavia eri asianosaisia, kuten myös todistajia, on kirjoitus rajattu koskemaan vain rikosuhreja. Rikoksen uhri voidaan määritellä eri tavoilla. Hyvin usein viitataan yleisesti rikoksen uhriin (crime victim), kun taas rikosoikeudellisesti rikoksen uhri on asianomistaja ja Konradin (1996) artikkelissa heihin viitataan uhritodistajina (victim-witness). Honkatukia (2011, 7) esittelee tutkimuksessaan pohjoismaisissa kriminologiakeskusteluissa kehitettyä ideaaliuhri –käsitettä (ideal victim), jonka kautta kuvataan uhrien itsemäärittelyä, uskottavuutta ja ominaisuuksia. Ideaaliuhriin tulisi nähdä itsensä uhrina, vakuuttaa muut asemastaan ja sopivista uhriominaisuuksistaan saadakseen rikoksen uhrille kuuluvaa kohtelua. Uhrikäsitteen rinnalle on nostettu selviytyjä-käsitettä (survivor), jonka katsotaan korostavan paremmin rikoksen kokeneen henkilön kykyä olla aktiivinen erilaisten selviytymisstrategioiden käyttäjä (Konradi 1996).

Kirjoitukseen tehtyjen hakujen tuloksena löydettyt artikkelit käsittelevät pääosin raiskausrikosten uhreja. Vakava seksuaalirikos tuo uhrikäsitteeseen usein mukanaan raiskausrikosten osalta olemassa olevaa negatiivista stigmaa, jossa uhri nähdään osittain syyllisenä ja vastuullisena rikoksen uhriksi joutumisesta. Useat tutkimukset vahvistavat käsityksen siitä, että raiskausrikoksiin liitetään vahvasti kulttuurillisia myyttejä, joissa raiskausrikosten naisuhrit nähdään itse vastuullisina rikoksen uhriksi joutumisestaan ja miestekijät jopa oikeutettuina rikoksen tekemiseen (Cramer ym. 2012, 427, 428; Howitt 2015, 161-163).

Henkeen ja terveyteen kohdistunut rikos hyvin usein vähentää uhrin hallinnantunteen kykyä. Jopa 70 % raiskausrikosten uhreista lamaantuu teon aikana eivätkä ole toimintakykyisiä.

Vahva lamaantuminen (tonic immobility) on tilanteessa syntyvä puolustusreaktio äärimmäisen pelon käsittelemiseksi (Live Science 2017). Kaikkien erilaisten rikosten rikosuhrien valmistelutyön tulisi nähdä tärkeänä rikosuhriin toimintakyvyn palauttamisen, toimintakyvyn kokemisen ja omaan asiaansa vaikuttamisen keinona.

Sosiaalityön viitekehyksissä voimaantuminen (empowerment) voidaan nähdä prosessina, jossa saavutettuja voimaantumisen keinoja voidaan hyödyntää myöhemminkin. Voimaantumisen kokemus voi parhaimmillaan ruokkia ja ylläpitää itseään. Auttajan rooli korostuu ensimmäisellä kerralla, mutta prosessin edetessä asianomistajan omaehtoinen toimijuus nousee vahvempaan rooliin. Voimaantuminen liitetään esimerkiksi tietoisuuden kasvamiseen, hallinnan- ja pystyvyydentunteen vahvistumiseen, ja oman toimijuuden lujittumiseen (Hokkanen 2014, 43-44), jossa asianomistajan kyky avun saamisen kautta itsenäiseen toimintaan ja päätöksentekoon vahvistuu.

Toimijuuden käsitteeseen auttamistyön ja palveluiden käyttämisen näkökulmasta liitetään toisinaan ristiriitaisia odotuksia, jossa asianomistajan edellytetään mukautuvan viranomaiskäytäntöihin ja niissä syntyviin menettelyihin sekä samalla hänen odotetaan olevan aktiivinen toimija ja ottavan vastuuta oman

asiansa edistämisestä (Tuominen 2017, 25). Tutkimuksissa on tunnistettu, että rikosuhri on juuri tällaisten ristiriitaisten odotusten keskiössä. Rikosprosessin sisällä rikosuhriin vaikutusvalta prosessin etenemiseen ja menettelyiden suunnitteluun on hyvin vähäinen ja päinvastoin asianomistajana hänen edellytetään osallistuvan valmiiksi rakennettuun prosessikokonaisuuteen. Esimerkiksi oman rikoskokemuksen todistelu on hyvin usein toteutettava oikeuslaitosympäristössä (Kunst ym. 2015, 354), vaikka asianomistajan näkökulmasta toisenlainen ympäristö voisi vahvistaa todistelun tekemistä. Käräjäsaliassa asianomistajan tehtävä on edetä valmiin etenemisprosessin mukaisesti ja sopeuduttava vaatimuksiin.

3. AIKAISEMPI TUTKIMUS

Aikaisempi tutkimus vaikuttaa keskittyvän oikeudellisessa prosessissa nouseviin käyttäytymismalleihin, kuten viranomaisten päätöksentekoon, sekä päätöksenteon suhteeseen rikosuhrien kokemuksiin.

Aikaisempaa tutkimusta eri tieteenaloilta on jonkin verran löydettävissä siitä, miten itse rikosprosessi ja sen vaatimukset vaikuttavat rikosuhriin, miten heitä kohdellaan sekä yleisistä riskeistä uudelleen uhriutua negatiivisten kokemusten kautta. Systemaattista tai empiiristä tutkimusta ei ole kuitenkaan tehty siitä, mikä on rikosprosessijärjestelmän toimivuuden merkitys rikosuhrien toipumisessa, vaikka niiden suhde on yleisesti tunnistettu asia. Rikosprosessi ei ole merkityksetön kokemus, vaan siitä jää aina jonkinlainen vaikutus (Kunst ym. 2015, 336-337).

Rikosuhriin tietämättömyys rikosprosessista voi johtaa siihen, että rikosprosessikokonaisuudesta jää epävarma kokemus. Kokemus siitä, ettei ole tullut ymmärretyksi oikeusprosessin sisällä, koska ei ole pystynyt kertomaan tapahtumista riittävän osaavalla tavalla tai hänen kertomaansa ei ole suhtauduttu riittävällä vakavuudella. Valtaosassa tutkimuksista rikosuhri asetetaan tutkimuskysymyksellisesti rikosprosessissa passiiviseksi toimijaksi, jolla ei ole omaa aktiivista tai tavoitteellista roolia. Rikoksen uhrin asema rikosprosessin päätöksenteossa voidaan nähdä siten jopa puutteellisena eli vain vastaanottavana objektina (Cramer ym. 2012, 427; Honkatukia 2011, 8, 14, 73; Konradi 1996, 406–408).

Koko rikosprosessimenettelyn sisällä rikosuhriin voidaan liittää epärealistisia odotuksia, kun heidän odotetaan usein itse tietävän rikosprosessista ja siihen liittyvistä menettelyistä. Odotusten taustalla saattaa vaikuttaa viranomaisten ymmärrys uhrikokemuksesta ja sen tuomista erilaisista vaikutuksista. Tutkimusten mukaan rikosuhrien omat odotukset itse rikosprosessilta eivät kuitenkaan usein ole epärealistisia, koska ne eivät ole erityisen korkeita tai tavoitteellisia (Tapley 2005, 27).

Tutkimuksen mukaan rikoksen, ja erityisesti vakavan henkilöön ja terveyteen kohdistuvan rikoksen, uhriksi joutuminen voi olla hyvin vaativa kokemus, ja voi aiheuttaa seuramuksineen stressiä ja traumatisoitumista

(Howitt 2015, 45; Punamäki ym. 2007). Rikosten uhreilla on yleisesti kasvanut riski erilaisiin psykologisiin seurauksiin, joista osa voi olla vakavia. Rikoskokemus on Yhdysvalloissa yleinen syy naisten sekä miesten vammoihin ja monenlaisiin terveydellisiin ongelmiin. McCartin ym. (2010, 198) artikkelin mukaan rikoksen uhriksi joutuminen on erityinen traumaattisen stressin muoto, ja avun hakemisen kokemukset saattavat vaihdella erilaisten traumaattisten tapahtumien kokijoiden kanssa. Rikoksen uhri on vastaanottajana toisen henkilön, yleensä tahalliseen, tekoon, ja tahallisuus tuo usein monimutkaisen kokemuksen uhriudesta. Traumaattisen kokemukseen ja sen käsittelemiseen liittyy rikoskokemuksesta johtuen myös muita rinnalla kulkevia erityisiä piirteitä, kuten mahdollisesti alkava rikosprosessi, joita rikosuhri joutuu käsittelemään samanaikaisesti.

Rikosprosessi koetaan usein emotionaalisesti vaativana; sitä pelätään ja siitä turhaudutaan. Rikosuhrit ovat usein huolestuneita siitä, miten viranomaiset suhtautuvat heidän todisteluunsa. Tai siitä, voiko viranomaisiin luottaa, miten vakavasti heidän kertomaansa suhtaudutaan ja miten heitä prosessin sisällä kohdellaan (Cramer ym. 2012, 427–428; Honkatukia 2011, 73, 95; Tapley 2005, 26; Konradi 1996, 406). Rikosprosessin sisällä kohdattu epäsensitiivinen kohtelu tai omien oikeuksien rajaamisen kokemus voi aiheuttaa uudelleen uhriutumista (Kunst ym. 2015, 337).

Tiedon saavutettavuus ja koettu kohtelu vaikuttavat rikosuhrien kokemukseen tyytyväisyydestä viranomaisiin (Honkatukia 2011, 158, 166). Englannissa julkaistun eri maita koskevaa informaatiota sisältävän tutkimuksen mukaan, suurin osa rikosuhreista koki tyytyväisyyttä tutkivaan poliisiin ja esitutkinnassa saamaansa kohteluun, myös Suomessa. Usein rikosprosessin alkuvaiheessa tietoa on saatavilla mahdollisen aktiivisen esitutinnan vuoksi. Rikosprosessin edetessä tyytyväisyys usein laskee, koska tiedon saanti oman prosessin etenemisestä väheni. Käytännössä tiedon vähenemiseen vaikuttivat rikosprosessin odotteluvaiheet, kuten syyteharkinta-aika. Monet rikosuhrit kokivat olevansa lopulta jopa vieraantuneita omasta prosessistaan, ja erityisesti tuleva todistelutehtävän odotusten suhteen. Helsingissä tehdyn tutkimuksen (Heiskanen ym. 2005) mukaan rikosuhrit kokivat poliisikohtelun asiallisena, mutta eivät yksilöllisenä tai kovin empaattisena (Honkatukia 2011, 78-79; Tapley 2005, 27). Yleisesti valmistelemattomuus johtaa useammin rikosuhrien kielteiseen kokonaiskokemukseen rikosprosessista kuin se, että heitä valmistellaan. Tietoa tulisi olla tarjolla ennen rikosprosessia, sen aikana ja sen jälkeen (Cramer ym. 2012, 428; Tapley 2005, 32-34).

On ilmeisen vähän tutkimusta siitä, miten rikosuhrit itse ymmärtävät rikosprosessin ja reagoivat sen rajoitteisiin sekä odotuksiin ja nähdäänkö heidät aktiivisina toimijoina rikosprosessin sisällä. Tutkimustietoa ei myöskään juuri ole rikosuhrien oman rikosprosessiosallisuuden ja rikoskokemustoipumisen välisestä suhteesta (Kunst ym. 2015, 337).

Kuitenkin tutkimustieto tukee käsitystä siitä, että rikosuhrien oletetaan olevan lopulta osittain ”toimijoita”. Heidän tulee usein etsiä itsenäisesti tietoa ja tukea rikoskokemuksensa käsittelemiseksi sekä edistämiseksi. Suomalaisen tutkimuksen mukaan joka neljäs suomalaiseen naisuhritutkimukseen vastanneista rikosilmoituksen tehneistä koki, että poliisi ei ollut antanut riittävästi tietoa tukipalveluista. Neljännes oli saanut tietoa suullisesti ja kymmenesosa kirjallisesti. Osa haastatelluista (poliisi, oikeusavustajat) myös kuvasivat satunnaisuutta siinä, miten he olivat itse kokeneet rikosuhrien saavan ohjausta heille kuuluvista oikeuksistaan (Honkatukia 2011, 87, 91–92.).

Ohjauksen voidaan olettaa kansallisesti kasvaneen rikosuhridirektiivin implementoinnin myötä.

Rikosuhrien rooli läsnä olevana asiansa edustajana rikosprosessissa nähdään usein merkittävänä. Aikaisempi tutkimus on osoittanut, että rikosprosessissa toimivien viranomaisten päätöksenteko on saattanut vaikuttaa rikosuhriin käyttäytymisestä sekä olemuksesta. Rikosuhriin habitus, käyttäytyminen ja kyky reagoida läsnä olevien viranomaisten vaatimuksiin, vaikuttavat siihen, miten käsiteltävä rikosasia kokonaisuudessaan nähdään. Siten rikosuhri itsessään voi pelkällä olemassaolollaan vaikuttaa prosessin tulokseen. (Cramer ym 2012, 424, 426; Konradi 1996, 408.) Pohjoismainen ideaaliuhrin käsite on sovellettavissa siis kansainvälisemminkin; uhrin on hyvä olla esimerkiksi ”uhrimainen”, heikko, moraalinen ja hänellä on hyvä olla kykyjä vakuuttaa muut kokemuksensa vahingollisuudesta ollakseen uskottava (Honkatukia 2011, 7–8). ”Tunteellisen uhrin ilmiö” (emotional victim effect) viittaa oikeuspsykologian kirjallisuudessa rikoksen uhrin vahvempaan uskottavuuteen, jos hän ilmentää tunteita kertoessaan tapahtuneesta (Korkman 2016, 4).

Aikaisemman tutkimuksen valossa esimerkiksi kielellisesti vahva ja varma esiintyminen tai looginen kerronta lisäävät muun muassa todistelun uskottavuutta, kyvykkyyttä ja luotettavuutta, vaikka ”liiallisesti harjoiteltu” todistelu, liian muodollinen kieli tai hyvin voimakas tunneilmaisu on saatettu nähdä myös keinotekoisena ja epäuskottavana. Eli miten todistelu esitetään, sekä miten hyödylliseksi se oikeudenkäynnissä arvioidaan, näyttää vaikuttavan oikeusprosessin lopputulokseen. (Cramer ym 2012, 426, 429; Haapasalo 2008, 171-172; Häkkänen-Nyholm 2017, 119, 121–122.) Jokainen todisteleva ihminen on kuitenkin yksilö hänelle ominaisine ilmaisutapoineen. Todistelutilanteessa ilmaisukykyyn vaikuttavat monet asiat, kuten ihmisen kokemus tilanteesta sekä henkilön kokonaisvaltainen terveydentila.

4. RIKOSUHRIN AKTIIVINEN ROOLI

Rikosuhrien omat uskomukset ja tieto siitä, miten lainsäädäntö koskettaa heidän rikoskokemustaan ja mitä rikosprosessi tarkoittaa, muokkaavat heidän strategioitaan rikosprosessiin osallistumisessa, ja erityisesti oikeudenkäyntiin, valmistautumisessa. Amanda Konradin yhdysvaltalaisitutkimus havaitsi rikosuhrien (32) oikeudenkäyntiin valmistautumisesta kuusi aktiivista strategiaa.

Strategiat olivat vaikutelmatyöskentely (appearance work), harjoittelu (rehearsal), emotionaalinen työskentely (emotional work), ryhmän rakentaminen (team building), roolin etsintä (role research) ja tapauksen vahvistaminen (case enhancement). Rikosuhreista yli puolet näkivät tärkeänä valmistautua oikeudenkäyntiin pohtimalla oman ulkoisen olemuksensa merkitystä. He pohtivat muun muassa vaatteiden ja ehostuksen vaikutuksia siihen, miten uskottavina heidät oikeudenkäynnissä nähdään. Neljännes haastatelluista koki, että oman todistelun yksityiskohtainen harjoittelu tuo siihen uskottavuutta ja auttaisi hallitsemaan tunteita, joita se mahdollisesti herättäisi. Runsas neljännes harjoitteli myös tunteiden riittävän uskottavaa ilmaisua etukäteen, tavoitteenaan ilmaista itseään niin, kuin oletti oikeuden haluavan. Pieni osa haastatelluista keräsi aktiivisesti myös kirjallisia todisteita omaa todisteluaan tukemaan (Konradi 1996, 404, 411–424).

Olennaista rikosuhrien osalta olisi, että oikeuslaitos arvioisi todistelun uskottavuutta pääosin muiden keinojen, kuin todistelijan ilmaisukyvyyn, perusteella. Todistelun uskottavuutta ja virhelähteitä voidaan arvioida tehokkaasti tieteellisen todistajanpsykologisen tiedon avulla esimerkiksi muistin toiminnan ymmärtämisen kautta. Rikosuhrielle rikoskokemus ja sen todistelu ovat itsessään raskas taakka kantaa, eikä taakan suorittaminen helpotu oletuksesta, että myös ilmaisukyky tulee osata ”treenata” ollakseen omassa asiassaan riittävän ”sopiva”. Jokainen Rikosuhripäivystyksestä apua hakenut rikosuhri, tai rikosasian todistaja, on kokenut vähintään jännitystä ja huolta tulevasta todistelustaan oikeusistunnossa.

5. TIEDON MERKITYS

Amanda Kondradin artikkelin mukaan rikosuhrien tietoisuuden kasvattaminen rikosprosessin olennaisista osa-alueista ja tunnusluvuista kasvatti tunnetta siitä, että oma kyky todistella asiassa parani. Tietoa etsittiin itsenäisesti kirjoista tai esimerkiksi kysymällä lainsäädännön asiantuntijoilta, siitä, mitä rikoslain näkökulmasta on tapahtunut, mitä oikeussalissa tapahtuu ja mitkä olivat rikosuhrien velvollisuudet tai tarvittavat taidot todistelussa. Kerätty tieto lisäsi uskoa onnistumiseen ja vähensi huolta tulevasta muokaten heidän toimintaansa rikosprosessin sisällä.

Samalla todistelun vaikuttavuus kasvoi, kun rikosuhrien tietämys oikeuskäytännöistä, -käyttäytymisestä ja -logiikasta oli kasvanut (Konradi 1996, 420–421).

Rikosuhrien oman päätöksenteon ja viranomaisten uhripalveluihin ohjaamiskäytännön tueksi tarvitaan molemmilla tahoilla tietoa rikosuhrien oikeuksista ja velvollisuuksista sekä rikosasian käsittelyprosessista. Kansainvälisten tutkimusten mukaan viranomaisilla, kuten poliisilla, ei välttämättä ole riittävästi tietoa

rikosprosessin etenemisestä oman osuutensa jälkeen, joten kokonaisprosessista informoiminen ei yhdeltä viranomaistoimijalta ole ongelmattonta (Honkatukia 2011, 76, 91).

Rikosuhripäivystyksen kokemuksen mukaan on myös mahdollista, että suomen poliisi hallitsee ja toteuttaa rikosuhridirektiivin tuomaa velvollisuutta informoida rikosuhreja laajasti heidän oikeuksistaan sekä erilaisista jatkotuen muodoista. Esimerkiksi Helsingin poliisin rikostutkintayksikön seksuaali- ja läheisväkivaltarikosutkintayksikkö on toteuttanut kokonaisvaltaista ohjausmenettelyä jo pitkään. Pelkästään Rikosuhripäivystyksen palveluihin ohjautuu satoja asiakkaita poliisin saattamana vuosittain, rikosuhridirektiivin ja esitutkintalain hengen mukaisesti.

Riittävän tai olennaisen tiedon löytäminen rikosprosessivalmistautumiseen ei aina ole rikosuhriille yksinkertaista ja saattaa edellyttää useiden eri tietolähteiden etsimistä. Hyvin usein rikosuhrit etsivät tietoa itsenäisesti, erityisesti jos he eivät ole saaneet valmisteluun tukea oikeusavustajalta tai syyttäjältä (Cramer ym. 2012, 428). Rikosuhriin voi kuitenkin olla vaikeaa löytää olennaisen tiedon äärelle (Honkatukia 2011, 143) ja löytää tarvitsemaansa, vaikka etsisi sitä aktiivisesti esimerkiksi kirjastoista (Konradi 1996, 420).

Syyttäjien rooli nousi keskeisenä esiin yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa, jonka mukaan syyttäjien rooli rikosuhrien valmistautumistukena saattoi olla merkittävä. Syyttäjien osallisuus valmistelutyöhön yhdessä rikosuhriin kanssa lisäsi usein myös heidän omaa kykyään tehokkaaseen rikosasian syyttämiseen (Cramer ym. 2012, 425, 427; Konradi 1996, 428). Ruotsalaistutkimuksen (Brå 2010) mukaan rikosuhrit yleensä itse toivovat syyttäjien tapaamista (Honkatukia 2011, 94). Suomalainen oikeusjärjestelmä ei juurikaan sisällä syyttäjien toteuttamaa käytännön rikosuhrien valmistelutyötä, vaan valmistelua toteuttavat syyttäjien kanssa yhteistyössä muut toimijat, kuten oikeusavustajat tai uhrijärjestöt. Syyttäjien päätöksenteko perustuu usein asiakirjoihin, ei rikosuhrien tapaamiseen ennen oikeudenkäyntiä (Honkatukia 2011, 93)¹.

5.1. Psykoedukaatio menetelmänä

Psykoedukaatio on eri aloilla, ja erityisesti mielenterveydenhäiriöiden hoidossa, käytetty koulutuksellinen työskentelytapa, jonka tavoitteena on lisätä asianomaisen ja usein hänen läheisensä tietoa käsiteltävässä asiassa. Psykoedukaatiota käytetään usein osamenetelmänä esimerkiksi lasten seksuaalisen hyväksikäytön hoitotyössä, niin hyväksikäytettyjen kuin hyväksikäyttäjien oraiskausrikossalta (Antikainen 2005) ja esimerkiksi menetelmän vaikuttavuudesta skitsofrenian hoidossa on vahvaa A-luokan tutkimusnäyttöä (käypä hoito suositukset), jonka mukaan tutkimuksellisesti menetelmän yhdistäminen muihin hoitomuotoihin ja psykoosin ennako-oireiden seurantaan vähentää sairauden uusiutumista ja

¹ Syyttäjien rooli esitutkinnassa vaihtelee eri oikeusjärjestelmien välillä: esimerkiksi Ruotsissa johtaa esitutkintaa, kun taas Suomessa sen tekee poliisin tutkinnanjohtaja.

sairaalahoidon tarvetta. Psykoedukatiiviset menetelmät ovat laajasti käytettyjä, vaikkakin menetelmänä osittain määrittelemättömiä sekä vähän tutkittuja, mikä saattaa aiheuttaa menetelmien käyttämisessä sisällöllisiä variaatioita (Kieseppä ym. 2013).

Yleisesti psykoedukaatio menetelmänä sisältää esimerkiksi asianomaisen sairautta ja sen hoitoa koskevan perustiedon antamista sekä siihen liittyvien varoitusmerkkien ja oireiden tunnistamisen sekä hallinnan harjoittelua. Tiedon jakamisen lisäksi olennaista on yhteistyön luominen tiedon antajan ja asianomaisen kesken sekä yhdessä harjoittelu. Tietoa myös annetaan usein toistuvasti, jotta ohitetaan muistamisen tai keskittymiskyvyn tuomat esteet (Kieseppä ym. 2013).

Rikosuhrien kohtaamisessa psykoedukaatio tunnetaan systemaattisena interventiona, jonka tavoitteena on annettavan tiedon avulla lieventää rikosuhrien pelkoa ja ahdistusta sekä edesauttaa syntyneen trauman käsittelyä. Raiskausrikosten uhrien oikeuslääketieteellisen tutkimuksen yhteydessä on muun muassa kokeiltu psykoedukatiivista videota lieventämään ahdistusoireita. Videon käyttö, tai muun psykoedukatiivisen tiedon käyttö yhdistettynä muun muassa erilaisiin kognitiivisiin harjoituksiin raiskaustrauman akuuttihoiossa, ei kuitenkaan ole katsottu olevan tehokasta pidemmällä aikavälillä varsinaisten psykiatristen häiriöiden ennaltaehkäisyssä. Menetelmillä oli kuitenkin mahdollista lisätä raiskausrikosuhrien välitöntä toimintakykyä. (Punamäki ym. 2007, 878).

Auerbachin ym. (1976, 809-810, 815-817) tutkimuksessa selvitettiin ennen hammashoidollista toimenpidettä annetun psykoedukaation sisällön merkitystä suhteessa erilaisten ihmisten kykyyn kontrolloida ahdistusta ja sopeutua itse toimenpiteeseen. Edukaation työvälineinä toimivat kaksi vaihtoehtoista videota, joista toinen käsitteli yleistä tietoa toimenpiteen tehneestä yrityksestä, hoidon etenemistapaamisten kulusta ja toimenpidehuoneen kalustuksen kuvailusta. Toinen video käsitteli spesifiä tietoa hampaan poistosta, sen terveydellisistä riskeistä ja sen aiheuttamista tunteista sekä toimenpiteen tarkasta etenemiskuvauksesta aina jälkihoitoon asti. Spesifin videon katseleminen tuotti introverteille vahvempaa kykyä sopeutua itse toimenpiteeseen, kuin yleisen videon katseleminen. Vastaavasti ekstroverteille ihmisille yleinen video toimi paremmin ahdistuksen laskuun. Yhteenvetona tutkimuksessa todetaan, että henkilön persoona ja kyky käsitellä ahdistusta vaikuttaa siihen minkä muotoinen tieto hyödyntää kyseistä henkilöä.

Traumaattisen kokemuksen läpikäynyt rikosuhri on usein kriisissä, jolloin uuden tiedon vastaanottokyky on heikentynyt. Lisäksi itse rikosprosessi sisältää paljon terminologiaa, jota on vaikeaa ymmärtää. Annettavan informaation tulisi olla saatavilla useammin kuin kerran ja sen on hyvä olla myös kirjallisena (Honkatukia 2011, 88–90; Punamäki ym. 2007, 882.).

On huomioitava, että raiskausrikosten on tutkittu aiheuttavan uhreille syvempiä traumaperäisiä stressioireita kuin monien muiden rikostyyppien. Erään tutkimuksen mukaan (Foa 2000) laajempi psykoedukatiivinen akuutti-interventio, joka sisälsi mielikuva-altistumista ja kognitiivisia tekniikoita, vähensi selkeästi liikenneonnettomuuden uhrien traumaperäisiä stressioireita, kun raiskausrikosten uhrien oireisiin menetelmä ei vaikuttanut. (Punamäki ym. 2007, 878, 880.)

Punamäen ja Ylikomin (2007, 880–882) artikkeli esittää raiskausrikosten uhrien hoitoon ohjauksen mallin, joka sisältää akuuttivaiheen hoidon, joka fokuoituu ennaltaehkäisemään trauman psykososiaalisia pitkäaikaisvaikutuksia, tarjoaa oireenmukaista hoitoa ja luo toipumiselle sekä myöhemmälle hoitoon hakeutumiselle otolliset olosuhteet. Akuuttivaihe tulisi sisältää suosituksen mukaan myös oikeudellisen neuvonnan sekä sosiaalisen tuen tarpeen kartoituksen. Oikeudellisen neuvonnan osalta suositeltiin tietoa esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisestä ja lakisääteisistä oikeuksista rikosprosessin sisällä. Raiskausrikoksen uhrilla on oikeus päättää rikosilmoituksen tekemisestä, eikä esimerkiksi tekemätön ilmoitus saa olla este oikeuslääketieteellisille tutkimuksille.

5.2. Edukaatio rikosprosessiin valmistamisen näkökulmasta

Aikaisempi tutkimus rikosuhrien valmistelusta rikosprosessiin, erityisesti aikuisten kohdalla, on ilmeisen vähäinen, vaikka valmistelua oikeudenkäyntiin käytetään kansainvälisesti tarkasteltuna työmenetelmänä. Valmistelu nähdään vaikuttavan niin todistelun parantumiseen kuin rikosuhrien omien voimavarojen kasvamiseen (Cramer ym. 2012, 425, 426).

Häkkänen-Nyholmin (2017, 118) mukaan oikeuspsykologisen oikeudenkäyntiin valmistelun keskiössä ovat ihmisen käyttäytymisen analysointi (esimerkiksi puheviestintätaidot) sekä erilaiset psykologiset arviointimenetelmät ja interventiot. Valmistelu on menetelmä, jonka tavoitteena on tehostaa todistelun antamista ja vähentää kuultavan kokemaa stressiä sekä mahdollista lisätraumatisoitumista.

Rikosuhrien valmisteleamiseen rikosprosessin eri vaiheissa ei sisällytetä itse rikostapahtuman sisällön tai kerronnan käsittelyä tai siihen vaikuttamista, vaan ainoastaan kerronnan ilmaisukykyyn parantamista ja ilmaisun herättämien tunteiden helpottamista.

Oikeuspsykologiseen valmisteluun voidaan katsoa kuuluvan kokonaisuudessaan kolme eri osa-aluetta; kuultavan oikeusedukaatio (koulutus), oikeudellisen avustajan edukaatio (koulutus) sekä osapuolten vuorovaikutussuhde ja kuulemiskäyttäytyminen. Edukaatio tarkoittaa rikosuhrien valmentamista aseman mukaisiin rooleihin oikeuden istunnossa, itse istuntomenettelyyn ja usein ristiriitaisiin oikeuskäytäntöihin. Vuorovaikutussuhteita ja kuulemiskäyttäytymistä tarkastelemalla voidaan vaikuttaa rikosuhrien todistelun

antamaan vaikutelmaan ja sitä kautta myös vaikuttavuuteen (Cramer & Menaker 2012, 425–426; Häkkänen-Nyholm 2017, 118–119,121).

Oikeusedukaatio on menetelmä, jolla välitetään tietoa esimerkiksi rikosuhreille oikeusprosessista ja heidän rooleistaan sen sisällä. Tietoa annetaan rikosuhriin oikeuksista, velvollisuuksista, hyvistä todistajan taidoista sekä kuulemismenettelystä sen vaiheita läpi käymällä. Tiedon antamisen ohella tarkastellaan heräviä tunteita sekä ajatuksia. Niiden käsittely lisää rikosuhriin kykyä tunteiden ja ajatusten omaan hallintaan. Oikeusedukaation tavoite on mahdollistaa rikosuhrielle mahdollisimman hyvät edellytykset todistelulle sekä sen herättämien tunteiden hallintaan (Häkkänen-Nyholm 2017, 119–120). Tunteita herättää yleensä myös rikosprosessin edetessä tieto siitä, että rikoksesta epäillyn kohtaaminen istuntosalissa on usein osa prosessia.

Hyvin monet kokevat itsensä prosessin keskellä haavoittuvaksi ja olonsa turvattomaksi. Turvattomuutta herättää usein jo pelkästään oman oikeudenkäynnin ja todistelun odottaminen (Häkkinen-Nyholm 2017, 126; Tapley 2005, 35).

6. TUKIHENKILÖIDEN ROOLI TIEDON VÄLITTÄMISESSÄ

Hyvin usein rikosuhri kertoo tapahtuneesta rikoksesta toiselle ihmiselle. Kuulija on tyypillisesti perheenjäsen tai ystävä. Päätöksen tekeminen, esimerkiksi rikosilmoituksen tekemisen osalta, on usein sidonnainen kuulijoilta saatuihin neuvoihin ja tukeen (Howitt 2015, 51). Amerikkalaistutkimuksen (McCart ym. 2010, 199–201) mukaan, vain pieni osa rikosten uhreista ilmoittaa rikoksesta viranomaiselle ja hakee siten apua virallisilta verkostoilta. Moni hakee kuitenkin apua epävirallisilta verkostoilta, kuten läheisiltä. Uhrit ovat toivoneet rikoskokemuksensa jälkeen henkistä tukea, tietoa ja lainopillista apua, erityisesti rikosprosessin käynnistyessä. Lähes kaikki uhrit olivat kääntyneet henkistä tukea saadakseen epävirallisten auttajien, kuten ystävien ja perheen, puoleen mutta eivät olleet saaneet tarvitsemaansa konkreettista lainopillista tietoa. Alle puolet tutkimukseen osallistuneista oli ylipäättään tietoinen olemassa olevista uhripalveluista, joista fokusoidumpaa tukea olisi ollut saatavilla. 2000-luvun alkupuolella joka neljäs suomalaiseen naisuhritutkimukseen osallistuneista ei kokenut saaneensa riittävästi tietoa viranomaisilta tuki- ja apumahdollisuuksista, vaikka muutoin he kokivat tyytyväisyyttä kohteluun (Honkatukia 2011, 87).

Konradin (1009, 416–419) tutkimuksen haastatelluista rikosuhreista lähes 70 prosenttia rakensi ympärilleen henkilötukea saadakseen niin emotionaalista kuin konkreettistakin tukea. Osalle tukea antoivat läheiset, vaikka samalla monille läheisten läsnäolo vaikean rikosasian käsittelyssä tuntui haastavalta, koska heitä haluttiin suojella rikostapahtuman yksityiskohdilta tai heidän edessään oli vaikeaa todistella. Osa rikosuhreista sai tukea uhrijärjestöiltä. Ulkopuolisen tukihenkilöiden etuina nähtiin olevan puolueettomuus, vaitiolo-velvollisuus sekä ymmärrys ja tieto oikeusprosessin kulusta. Eroa nähtiin myös erilaista tukea

tarjoavien uhrijärjestöjen tuottaman tuen välillä suhteessa sen koettuun vaikuttavuuteen. Erilaiset kriisityön (rape crisis counselors, crisis workers) tukijärjestöt tuottivat rikosuhreille kokemuksen emotionaalisesta ja kannattelevasta tuesta, mutta niiden ei koettu antaneen rikosuhreille riittävästi ymmärrystä tai vahvuutta oikeusprosessin sisällön ymmärtämiseen.

Rikosuhritukijärjestöjen tukihenkilöiltä koettiin saavan vahvemmin tietoa myös oikeusprosessin sisällöstä. Tapleyn (2005, 29; 2003) artikkelin suositusten mukaan kaikille rikosuhreille ja todistajille tulisi tarjota oikea-aikaista, olennaista sekä jatkuvaa tietoa oman asiansa etenemisestä rikosprosessin sisällä. Tiedonantajan tulee ymmärtää uhrikokemuksen merkitystä ja tietää rikosoikeudellisista menettelyistä.

Suomessa valtio sekä kunnat tukevat rahoittamalla erilaisten uhrijärjestöjen työtä. Järjestöjen tehtävänä on tuottaa erilaisten rikosuhrien tueksi palveluita, kuten neuvontaa, ohjausta jatkopalveluihin ja välittää tukihenkilötukea. Neuvontaa antavat organisaatioiden ammattihenkilöstö, jotka ovat hyvin usein sosiaali- ja terveysalan asiantuntijoita sekä juristeja. Kentälle jalkautuvia työntekijöitä, ammatillisia tai vapaaehtoisia, kutsutaan tukihenkilöiksi. He tuottavat rikosuhreille konkreettista ja läsnä olevaa tukea erilaisissa rikosprosessin sisällä toteutuissa tilanteissa, kuten poliisihaastattelussa ja oikeudenkäynnissä. Tukihenkilöt ovat yleensä eri henkilöitä, kuin asiakkaille terapeutista hoitotukea antavat palveluntuottajat. Lähtökohtaisesti rikosprosessin sisällä hoitotaho vastaa usein oikeudenkäynnissä rikosuhrin tarvitsemista asiantuntijalausunnoista liittyen haitan vaikutuksiin, ja vapaaehtoinen tukihenkilö istunnossa läsnä olevasta henkisestä tuesta sekä käytännön neuvonnasta istunnon kuluessa. Rikosuhrin oikeusavustaja vastaa yhdessä rikosuhrin kanssa rikosasian edistämisestä korvauskysymysten osalta.

Suomen Rikosuhripäivystyksen tukihenkilöt toimivat vapaaehtoisina tukijoina, mutta he käyvät läpi monivaiheisen ja pitkän koulutuksen sekä saavat ammatillista ohjausta niin työntekijöiltä, kuin usein ulkopuolisilta työnohjaajiltakin. Tukihenkilön voi saada kaikkiin rikosprosessin eri vaiheisiin ja jo rikosilmoituksen tekemisen tueksi. Vapaaehtoiset käyvät noin 45–60 tunnin rikosprosessipainotteisen peruskoulutuksen tukihenkilötyöhön. Honkatukian (2011, 109–111) tutkimuksessa haastatellut asiakkaat antoivat positiivista palautetta Rikosuhripäivystyksen tukihenkilöiden työstä, jotka antoivat ennen viranomaistapaamista tietoa rikosuhrin asemasta, oikeuksista ja velvollisuuksista sekä jalkautuivat niihin mukaan läsnäolijoiksi tuottaen emotionaalista ja käytännön tukea sekä objektiivista tietoa. Lisäksi tukihenkilöt avasivat tilaisuuksien käsittelykulkua ja valmistivat rikosuhreja kohtaamaan eteen tulevia tunteita sekä tuntemuksia. Rikosuhripäivystyksen tukihenkilön työ rikosprosessin sisällä pohjautuu ammatillisesti tuotettuun koulutukseen ja ohjaukseen, eikä järjestön tukihenkilöt ole taustoiltaan vertaiskokojoita, eikä heillä ei ole subjektiivista kokemustausta rikosprosessista.

Rikosuhrijärjestöjen sidonnaisuudet mahdollisesti oikeusviranomaisiin voidaan kokea haasteeksi, jos sidos toi tullessaan vaitiolokysymyksiä. Kuitenkin selkeästi annettu tieto rikosprosessin ja erityisesti oikeudenkäynnin sisällöistä ja kulusta koettiin tehokkaana (Konradi 1996, 419).

Siten tukihenkilöiltä saatavan tuen voisi ajatella olevan tehokkainta, kun he ovat kouluttautuneita rikosprosessikysymyksiin, antavat emotionaalista tukea läsnä olemalla sekä heitä eivät sido vaitiolokysymykset tiedon antamisessa.

Punamäen ja Ylikomin (2007, 881) artikkelissa suositellaan raiskausrikosten uhrien osalta akuuttihoidon yhteydessä tehtävän selkeän kokonaisvaltaisen hoitopolun hahmottelua. Hoitopolun on rikosuhriin tarpeen mukaan hyvä sisältää uhrin oman sosiaalisen tukiverkoston, kuntien sosiaalipalveluiden sekä uhri- ja kriisipalveluiden tuen mahdollisuuksien kartoittaminen. Rikosuhrien tukemisessa usko toipumisen mahdollisuuteen ja olemassa olevan verkoston tukeen on tärkeää.

7. POHDINTA

Rikoksen uhrin asemaa koskeva EU:n puitepäätös (2001/220/JHA) korostaa muun muassa rikosuhrien menettelyllistä oikeudenmukaisuutta siten, että ihmisillä tulee olla tosiasiallinen pääsy oikeuksiinsa lainsäädännön mutta myös uhrisensitiivisten käytäntöjen kautta. Menettelyllisen oikeudenmukaisuuden toteutumisen edellytyksenä on rikosuhrien mahdollisuus osallistua asiansa käsittelyyn, saada näkökulmansa kuuluviin, saada kunnioittavaa kohtelua sekä päätöksentekijöiden tulee olla luotettavia, valmiita kuuntelemaan rikosuhria ja ottamaan kerrotut näkökulmat huomioon.

Menettelyllisen oikeudenmukaisuuden taustalla on näkemys rikosuhrista aktiivisena osallisena asiassaan. Menettelytavan on arvioitu lisäävän rikosuhrien selviytymistä, helpottavan rikosuhrien ja viranomaisten välistä yhteistyötä sekä lisäävän rikosuhrien luottamusta viranomaisiin. Suomalaista oikeusjärjestelmää ei kuitenkaan ole aikaisemmin koettu uhritutkimusten (2005) mukaan erityisen luotettavaksi (Honkatukia 2011, 74). Tiedon välittämistä rikosuhreille, prosessin jokaisessa vaiheessa, on yhä kehitettävää.

Suomen valtion sitoutuneisuus uhripalveluiden tuottamiseen rahoituksen kautta on merkittävästi kasvanut ja rikosuhrien asema lainsäädännössä parantunut lähivuosina. Rikosuhridirektiivi (EU-direktiivi 2012/29/EU) implementoitiin Suomessa marraskuussa 2015 ja toi tullessaan valtiolle niiden järjestämisvelvollisuuden. Oikeusministeriön vastuualueella ovat rikosten uhrien ja heidän läheistensä yleisen ohjauksen, neuvonnan ja tuen sekä jatkotuen kartoittamisen järjestäminen. Sosiaali- ja terveysministeriön vastuualueella taas ovat erityistukimuodot, kuten esimerkiksi seksuaaliväkivallan tai perheväkivallan uhrien fokusoidumpi tukeminen. Rikosuhriin näkökulmasta erilaisten palvelumuotojen läsnäolo on olennaista ja toivottavaa onkin, että

jokaisen yksilön tukityössä erilaisten palveluiden aktiivinen käyttö toteutuu. Rikosprosessiasiantuntemukseen perustuvan valmistautumisen ja tuen sekä emotionaalisen fokusoidun tuen yhteisvaikutukset voivat olla yksilön rikoskokemuksen, rikosprosessikokemuksen ja kokonaisuudesta selviytymisen kannalta hyvin merkityksellisiä.

Tutkimusten mukaan oletus rikosuhrien omasta toimijuudesta on olemassa, kun ajatellaan heidän kykyään etsiä ja löytää itselleen tietoa tai tukea (Honkatukia 2011, 1–2). Hyvin usein viranomaisten antama tietoa rikosuhrielle esimerkiksi uhripalveluista on suullisen kertoman ohella, kirjallinen esite. Esite palveluista voidaan nähdä monella tavalla hyvänä asiana, mutta sen liitteenä tulee myös usein oletus siitä, että rikosuhri toimii itse palveluihin yhteydenottajana. Honkatukian (2011) tutkimuksen ja Rikosuhripäivystyksen 24 vuoden kokemuksella voidaan todeta, että rikosuhriin itsenäinen toimijuus ei ole vahva ensikontaktin tekemisessä palveluntarjoajiin. Rikosuhrien tulisi saada yhteydenottamiseen tukea.

Rikosuhri voi saada tietoa rikosprosessinsa eri vaiheissa. Hänellä on siihen rikosuhridirektiivin mukainen oikeus, mutta myös käytännön tasolla näin usein tapahtuu. Rikosuhri voi saada kattavimmillaan jokaisessa tapaamassaan viranomaisessa ohjausta ja neuvontaa omien oikeuksiensa toteutumiseksi. Oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus asiakirjojensa käännöksiin, oikeusapuun, tukeen, korvauksiin ja suojeluun.

Toisinaan käy myös niin, että rikosuhriin ensimmäinen annettu tieto tulee rikosprosessin loppuvaiheessa, hänen saadessaan tiedoksiannon tulevasta oikeudenkäynnistään.

Tiedoksiannon ohella rikosuhri saattaa vaihtelevasti saada myös kirjallisia esitteitä tukipalveluista (Honkatukia 2011, 97), jolloin hänellä on vielä prosessin loppuvaiheessa mahdollisuus hakea neuvontaa, konkreettista apua ja emotionaalista tukea oikeudenkäynnistä suoriutumiseen. Toisinaan rikosuhri ei hakeudu tuen piiriin, ja haastavimmassa tapauksessa kohtaa oikeudenistunnon yksin ja täysin valmistelemattomana.

Tiedoksiannon liitteenä toimiva kirjallinen tieto tukee myös oletusta rikosuhriin omasta kyvykkyydestä toimia aktiivisesti avun saamiseksi. Toisinaan oletus on oikeassa ja rikosuhri toteuttaa yhteydenoton. Tällöin avun tarve on kuitenkin jo usein akuutti ja konkreettinen, kuten tulevaan oikeudenkäyntiin täydellinen valmistautumattomuus. Rikosuhrielta puuttuu konkreettiset tukitoimet, kuten oikeusavustaja ja tukihenkilö. Lisäksi rikosuhria ei ole henkisesti valmisteltu kohtaamaan tulevaa, ja pelkääminen on saattanut lamaannuttaa toimintakykyä.

Rikosuhridirektiivin tuomien lainsäädäntömuutosten kautta esitutkintalaissa vahvistettiin esitutkintaviranomaisten velvollisuutta ilmoittaa rikosuhreille heidän oikeuksistaan (4:18) sekä pyytää lupa rikosuhrien yhteystietojen välittämiseen palveluiden tarjoajalle (4:10). Siten lainsäädäntö on ottanut kantaa

siihen, että rikosuhriin ei tarvitse olla ”toimija” saadakseen tietoa oikeusturvastaan ja oikeudestaan tukeen jo heti rikosprosessinsa alkuvaiheessa.

Konradi (1996, 428–429) toteaa, että rikosuhriin rooli rikosprosessissa voi olla aktiivinen ja kyky vaikuttaa omaan rikosprosessiinsa on olemassa. Tiedon lisääminen ja erilaisten valmistautumisstrategioiden käyttäminen lisäävät rikosuhrien itseluottamusta ja toimintakykyä todistella oikeudenkäynnissä ja siten voivat lisätä myös rikosasian menestyksekkäämpää etenemistä. Ilman rikosuhrien osallisuutta oman asiansa käsittelyyn eri rikosprosessin vaiheissa, rikosasiaa ei voida useinkaan käsitellä ja rikosprosessi ei käynnisty. Erityistä kuitenkin on rikosuhrien oman onnistumisen kokemuksen kasvattaminen sekä sitä kautta rikos- ja rikosprosessikokemuksesta toipumisen edistäminen.

Rikoksen uhri toivoo usein saavansa spesifiä tietoa siitä, mitä hänelle on tapahtunut ja miten juuri omaa kyseistä tapahtumaa käsitellään oikeusprosessin sisällä. Kun uhri on kokenut esimerkiksi väkivaltarikoksen, hän haluaa tietää myös enemmän juuri omanlaiseen kokemukseen liittyvistä termeistä, lainsäädännöstä ja oikeusprosessin vaiheista. Spesifi tieto voi antaa tunteen siitä, että valmistautuminen ja vaikuttaminen juuri oman rikoskokemuksen tulevaan prosessikäsittelyyn on vahvempaa (Konradi 1996, 420).

Poliisin mahdollisuudet kertoa spesifiä tietoa itse rikostapahtumasta on usein rajoitettua, ja siksi olennaisen tärkeäksi nousee poliisin tekemä yhteistyö uhrijärjestöjen kanssa, jotta rikosuhriin muihin tiedontarpeisiin voidaan vastata.

LÄHTEET

Antikainen, Jorma (2005) Seksuaalisesti hyväksikäytettyjen lasten ja nuorten hyväksikäyttäjien auttaminen. Kirjallisuuskatsaus. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus, Stakes. Stakesin monistamo. Helsinki. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/76136/Tp13-2005.pdf?sequence=1>
<Viitattu 27.11.2018>

Auerbach, Stephen M. & Kendall, Philip C (1976) Anxiety, Locus of control, Type of Preparatory Information, and Adjustment to Dental Surgery. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. Vol. 44. No. 5. 809-818.

Cramer, Robert. J. & Menaker, Tasha (2012) The Victim as Witness: Strategies for Increasing Credibility Among Rape Victim-Witnesses in Court. *Journal of Forensic Psychology Practise* 12:424–438.

Haapasalo, Jaana (2008) Todistajanpsykologia – aikuiset todistajat. Teoksessa Santila, Pekka & Weizmann-Henelius (2008) (Toim.) Oikeuspsykologia. Edita. Helsinki.

Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Rovaniemi: Lapin yliopisto 2014, 229 s., *Acta Universitatis Lapponiensis* 278. Väitöskirja: Lapin yliopisto

Honkatukia, Päivi (2011) Uhrin rikosprosessissa – haavoittuvuus, palvelut ja kohtelu. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 252.

Howitt, Dennis (2015) *Introduction to Forensic and Criminal Psychology*. Fifth edition. Pearson Education Limited 2015.

Häkkänen-Nyholm, Helinä (2017) Kuultavan oikeuspsykologinen valmistelu oikeudenkäyntiin tai välimiesmenettelyyn. *Defensor Legis* No 1. 118–131.

Kieseppä, Tuula & Oksanen, Jorma (2013) Psykoedukaatio psykoosien hoidossa ja kuntoutuksessa. Lääketieteellinen aikakausikirja *Duodecim* No 20.

Konradi, Amanda (1996) Preparing to testify. Rape Survivors Negotiating the Criminal Justice Process. *Gender & Society*, Vol. 10 No. 4. 404-432.

Korkman, Julia (2016) Alaikäisen turvapaikanhakijan kuulemiseen liittyviä haasteita oikeuspsykologisesta näkökulmasta. *Näkökulma*. Nro 39. Nuorisotutkimusseura ry. Saatavissa: http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/tiedostot/nakokolma_39_korkman.pdf <Viitattu 25.11.2018>

Kunst, Maarten & Popelier, Lieke & Varekamp, Ellen (2015) Victim Satisfaction With the Criminal Justice System and Emotional Recovery: A Systematic and Critical Review of the Literature. *Trauma, Violence & Abuse*, Vol. 16 (3). 336-358.

Käypä hoito suositukset (2013) Koulutuksellisen terapian (psykoedukaation) yhdistäminen skitsofreniapotilaan muihin hoitomuotoihin. Saatavissa: <http://www.kaypahoito.fi/web/kh/suosituksset/suositus?id=nak02714> <Viitattu 27.11.2018>

McCart, Michael R. & Sawyer, Genelle K. & Smith, Daniel W. (2010) Help Seeking Among Victims of Crime: A Review of the Empirical Literature. *Journal of Traumatic Stress*, Vol. 23, No. 2. 198–206.

Live Science. (7.6.2017) Miller, Sara (Toim.) Many Women Experience Paralysis During Sexual Assault. Saatavissa: <https://www.livescience.com/59388-sexual-assault-paralysis.html> <Viitattu 25.11.2018>

Punamäki, Raija-Leena & Ylikomi, Riitta (2007) RAISKAUSTRUMA II: Raiskauksen uhrin psyykinen akuuttihoito ja hoitopolun rakentaminen. *Suomen lääkirilehti* 9/2007. 877–883.

Rikosuhripäivystys (2018) Tukihenkilö palvelupisteestä. Saatavissa: <https://www.riku.fi/fi/palvelut/tukihenkilo+palvelupisteesta> < Viitattu 12.6.2018>

Tapley, Jacki (2005) Public confidence costs – criminal justice from a victim´s perspective. Institute of Criminal Justice Studies. University of Portsmouth.

Tuominen, Piia (2017) Toimijuus ja sen mahdollisuudet ja rajoitteet työttömyysaikana. Pro gradu – tutkielma. Työn ja hyvinvoinnin maisteriohjelma. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Tampereen yliopisto. Saatavissa: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/101178/GRADU-1495202633.pdf?sequence=1> < Viitattu 27.11.2018>